

Date: 5th October-2026

СУД ТИББИЁТИ АМАЛИЁТИДА ДОҒЛАРДА МАНИЙНИ
ХРОМАТОГРАФИК УСУЛИДА АНИҚЛАШ

Хасанова М.А

Ашурова Н.Д

Тошкент давлат тиббиёт университети, Ўзбекистон, Тошкент

e-mail m.xasanova71@gmail.com

КИРИШ

Суд биологик объектлар жиноят ва фуқаролик ишларининг муайян тоифалари бўйича суд ишларини юритишда тергов учун энг кўп учрайдиган ашёвий далиллар ҳисобланади. Инсон организми ажратмаларидан суд-тиббий экспертизасида энг кўп текшириладиган объектлардан бири маний ҳисобланади. Манийга оид тадқиқотларни ўтказиш ҳозирги кунда ҳам суд-тиббий экспертлари – биологлар фаолиятининг устувор йўналиши бўлиб қолмоқда. Доғнинг спермага мансублигини исботлаш мақсадида кўплаб усуллар таклиф этилган бўлиб, уларни ўрта асосий гуруҳга ажратиш мумкин: морфологик, биокимёвий ва элементли усуллар. Бугунги кунга қадар энг ишончли далил сифатида морфологик усул – бутун сперматозоид ёки унинг бошчасини аниқлаш усули эътироф этилади, бироқ бу ҳар доим ҳам имкони бўлавермайди. Унда Д.И. Менделеев даврий жадвалидаги деярли барча элементлар, аминокислоталар, ҳаётини муҳим ферментлар (нордонли фосфатаза, гиалуронидаза, трансаминаза, лактатдегидрогеназа ва бошқалар) мавжуд. Шу сабабли сперманинг биокимёвий таркибий қисмларини аниқлашга асосланган усулларни ишлаб чиқиш ва қўллаш таклиф этилмоқда.

Тадқиқот мақсади: кам харажатли ва қисқа муддатларда бажариш имконини берувчи, сперманинг ўзига хос таркибий қисмлари – спермин, холин ва кислота фосфатазани бир вақтнинг ўзида аниқ ва равшан ажратишга мўлжалланган юпқа қатламли хроматография усулини такомиллаштиришдан иборат.

Тадқиқот объектлари: бепушт никоҳ ва бошқа патологиялар юзасидан ихтисослаштирилган клиникага мурожаат қилган 36 нафар шахснинг маний намуналари, ёши 19-60 ёшни ташкил этди. Маний ўз таркиби жиҳатидан мураккаб тўқима ҳисобланади.

Тадқиқот натижаси: доғда маний мавжудлигини исботлаш мақсадида нордонли фосфатазани аниқлаш бўйича олиб борилган кўплаб тадқиқотлар қуйидаги хулосаларни чиқариш имконини беради: - микроскопик текширув натижаси манфий бўлган ҳолда кислотали фосфатазанинг аниқланмаслиги экспертга доғда маний мавжуд эмаслиги ҳақида ишончли хулоса қилиш имконини беради; - нордонли фосфатазанинг оз миқдорда аниқланиши доғнинг уруғга мансублигини тахмин қилиш имконини беради ва бошқа даллий усулни қўллаш учун текшириладиган соҳани танлашни осонлаштиради; ёки унинг бошқа ажратмалар, масалан, қин ажратмалари ҳисобига аниқланганлигини тахмин қилиш мумкин; - нордонли фосфатазага мусбат реакция далилий усуллар билан тасдиқланиши лозим: Хроматография усулида асосан

Date: 5th October-2026

манийнинг ферментлараниқланади: холин қоғоз ташувчида $R_f = 0,37$ қийматда ҳаракатланиш узунлигига эга бўлиб, бу холиннинг бошқа эфир бирикмаларига нисбатан деярли икки марта кам. Хроматограммада у сарғиш рангли доғ кўринишида, хроматограмманинг ўрта қисмида аниқланади. Спермин - алифатик полиаминлар синфига мансуб кимёвий бирикма. Эҳтимол, у худди шу γ -семинопротеин (сперминогелин) ҳисобланади. Спермин куюқ суюқлик бўлиб, яхши кристалланади ва ишкорий хусусиятга эга. Сперминнинг энг кўп микдори уруғдонларда мавжуд бўлади; 100 г табиий простата беzi тўқимасида 465 мг спермин сақланади. Сўлак, қин ажратмаси ва ахлатда спермин концентрацияси жуда кам бўлиб, хроматография усулида аниқланмайди. Қўлланилган қоғозли ажратувчи асосларда нордонли фосфатаза фронт чизиғи яқинида ($R_f = 0,94-0,97$) ёрқин қизил рангда аниқланади. Холин хроматограмманинг ўрта қисмида аниқланади.

Хулоса :Сўнгги вақтларда суд-биологик эксперт хроматографик усуллар, айниқса, маний каби биологик объектлар аниқланади.Юқорида баён этилганлардан келиб чиққан ҳолда, тадқиқотимизнинг мақсади мавжуд усуллар таҳлили асосида спермага мансублигини исботлаш учун янги ажратувчи асослар ва индикация усулларида фойдаланган ҳолда, таннархини ҳисобга олган ҳолда, доғ таркибидаги манийга хос компонентларни бир вақтнинг ўзида комплекс аниқлаш усулини ишлаб чиқилган..